

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ**

У статті досліджуються дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів у вищих навчальних закладах: диференційоване використання видів завдань з урахуванням рівня підготовленості студентів; розвиток мотивації навчальної діяльності студентів; забезпечення розвитку ініціативності, самостійності та творчості студентів; подано структурну модель циклу самостійної роботи для цілеспрямованого, системного формування вмінь самостійно працювати.

Ключові слова: самостійна робота студентів, методика, організація, активізація самостійної діяльності, дидактичні умови.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині, в умовах ринкової трансформації економіки України, надто важливим є формування гармонійно розвиненої, суспільно активної людини, посилення виховної функції вищої школи. У зв'язку з цим потрібно прищеплювати майбутнім фахівцям-менеджерам навички й уміння творчого застосування методів пізнання в реалізації програм економічного та соціального розвитку. Самостійна робота студентів, підходи до якої потребують докорінних змін, на сучасному етапі повинна стати основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців. Недостатній рівень умінь самостійної роботи дуже часто стає причиною того, що випускники вищого навчального закладу не завжди готові до використання та освоєння нових технологій управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Як показав проведений аналіз наукової літератури, дослідження різних аспектів самостійної роботи студентів є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики, а її вивченням займалось широке коло дослідників. У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено такі аспекти проблеми самостійної роботи: розглянуто сутність самостійної роботи студентів, а також її наукові, теоретичні та методичні засади, визначено підходи до організації самостійної роботи студентів (Авдеєнко А., Алексюк А., Архангельський С., Бабанський Ю., Буринський В., Горцевський В., Журавська Л., Козаков В., Лернер І., Онишук В., Підкасистий П. та ін.); наголошено на ролі науково-педагогічного працівника в організації самостійної навчальної діяльності студентів (Зоріна Л., Кондрашова Л., Скоткін М., Сластьонін В., Спірін Л. та ін.); досліджено прогресивні технології навчання (Безпалько В., Падалка О., Селевко Г. та ін.); розглянуто самостійну роботу як метод навчання (Бабанський Ю., Дяченко М., Кандибович Л., Лернер І. та ін.); розглянуто самостійну роботу як один з ефективних методів підвищення пізнавальної активності (Алексюк А., Бондарчук Л., Ващук О., Вербицький О., Гапон Е., Єсіпов Б., Козаков В., Мороз О., Підкасистий П., Федорчук Е., Щербань П. та ін.); розглянуто програмоване навчання як один з напрямів індивідуалізації самостійної пізнавальної діяльності студентів (Безпалько В., Матюшкін О., Тализіна Н. та ін.); розглянуто питання розвитку самостійної пізнавальної діяльності (Глушенко Л., Гринько О., Лозниця В., Половнікова Н., Шамова Т., Шиянов Є., Щукіна Г. та ін.).

На переконання дослідників: Т. Баркова, В. Буряк, Н. Дідусь, А. Остапенко, О. Рогова, В. Шпак та ін., невміння студентів учитися пов'язано насамперед з відсутністю у них умінь подолання труднощів у самостійному засвоєнні наукових знань, що вимагає максимальної віддачі інтелектуальних сил, постійної мобілізації волі та уваги [1, с.33; 2, с.12; 4, с.158]. У цих умовах першорядного значення набуває проблема оволодіння студентами раціональними прийомами навчальної роботи, формування у них умінь і навичок самостійної роботи [6, с.104].

Незважаючи на великий обсяг наукової літератури з питань організації самостійної роботи студентів, проблема активізації самостійної діяльності студентів вищих навчальних закладів повністю невичерпана і потребує подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується

означена стаття. Методика самостійної роботи студентів-менеджерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін поліпшується, якщо:

виявити основні дидактичні умови активізації самостійної роботи студентів в процесі вивчення гуманітарних дисциплін;

розробити, з урахуванням виявлених дидактичних умов, методику самостійної роботи студентів і реалізувати її в умовах управлінського вишу.

Мета нашої розвідки – визначити дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів у вищих управлінських навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Аналіз стану самостійної роботи у вищих навчальних закладах України дав можливість констатувати: організація та здійснення самостійної роботи має певні особливості. Загалом усі навчальні заклади тією чи іншою мірою опікуються проблемою організації самостійної роботи студентів: розробляється методичне забезпечення самостійної роботи студентів, складаються завдання для контролю та самоконтролю знань, даються рекомендації щодо ведення конспектів, записів; вимоги до написання творчих робіт [1, с.33; 3, с.139]. Разом з тим у чинній системі недостатньо враховуються дидактичні умови навчальної діяльності, які містять в собі резерви активізації самостійної роботи студентів.

Досягає мети така самостійна робота, яка забезпечує досягнення кінцевого результату як сукупності продуктів самостійної навчальної діяльності, набутого досвіду, системного опосередкованого управління з боку викладачів з урахуванням при цьому внутрішніх, психологічних особливостей студентів і створення дидактичних умов навчальної діяльності.

Дидактичними умовами активізації самостійної роботи вважаються: усвідомлення студентом того, що самостійна робота вільна за вибором, внутрішньо вмотивована його діяльністю; забезпечення належного особистісно-орієнтованого підходу; формування умінь і навичок самостійної роботи; створення можливостей для оцінювання рівня своїх знань, для коригування самостійної роботи, проведення самоконтролю; організація опрацювання навчальної літератури, уміння виконувати різні види записів; повне забезпечення інформаційно-методичними матеріалами для самостійної роботи студентів; впровадження інноваційних педагогічних технологій, чітке планування індивідуальної самостійної роботи студентів; застосування методів активізації самостійної діяльності студентів; застосування комп'ютерів для самостійного засвоєння знань [5, с.149; 9, с.85].

Для підвищення ефективності самостійної роботи робота викладачів повинна бути організована за таким планом: по-перше, надання студентам допомоги в засвоєнні рекомендованої літератури, а також складанні конспектів та користуванні ними. По-друге, систематичне проведення фронтального контролю за результатами самостійної роботи. По-третє, вдумлива реалізація методичних принципів за основним критерієм ефективності самостійної роботи студентів – поєднання показників, визначених метою навчання, з фактично одержаними результатами.

Успішність самостійної роботи студентів визначається передусім підготовленістю їх до такої навчальної діяльності. У самостійній роботі передбачається максимальна активність студентів у різних аспектах: організації розумової праці, пошуку гармонії, прагненні зробити знання переконливими. Завдання викладача полягає в допомозі студентові сформуванню бажання і вміння самостійно вчитися.

Спираючись на численні дослідження з проблем організації самостійної роботи студентів, які чітко визначають цілі та завдання самостійної роботи на сучасному етапі розвитку вищої освіти, можемо визначити структурну модель циклу самостійної роботи з дисципліни, який складається з чотирьох етапів [7, с.108].

I етап – визначення обсягу та характеру самостійної роботи. Цей етап передбачає: визначення обов'язкового для опанування мінімуму понятійного апарату та перелік знань, умінь, навичок щодо дисципліни; визначення основних та додаткових інформаційних джерел; розподіл матеріалу відповідно до кількості навчальних годин; визначення обсягу самостійної роботи з кожної теми; визначення виду завдань для самостійної роботи; визначення пошукових творчих робіт.

II етап – організація самостійної роботи, що передбачає: розробку інформаційно-методичного забезпечення самостійної роботи з дисципліни; розробку графіка-щоденника виконання завдань зі самостійної роботи; надання допомоги і проведення консультацій.

III етап – відстежування якості самостійної роботи, в основі його знаходяться способи перевірки самостійної роботи: за індивідуальним планом; фронтальні опитування; взаємоперевірка, самоконтроль; вибірковий контроль на визначення ступеня самостійності.

IV етап – підведення підсумків самостійної роботи. Ефективність індивідуального опанування студентом змісту дисципліни оцінюється як під час звичайних, так і узагальнюючого заняття.

Для раціональної організації навчальної праці, студенти забезпечуються усім необхідним інформаційно-методичним матеріалом, що дозволяє звести до мінімуму можливі непродуктивні витрати часу.

Частота і глибина контролю сприяє ефективності самостійної роботи студентів. Активізують самостійну роботу студентів різноманітні форми завдань, їх не традиційність і особисте сприйняття. З цією метою можна використовувати: контрольні роботи, тестування, усне опитування, бліцопитування, письмові завдання, виступи з рефератами, повідомленнями, аналітичні диктанти.

Самоконтроль як властивість особистості, що пов'язана з виявом активності і самостійності, є важливим структурним елементом процесу самовиховання. Без самоконтролю, взаємоперевірки немає самостійної роботи.

Здійснення самоконтролю має відбуватися відповідно до структурних ланок моделі: підготовка до самоконтролю; з'ясування мети діяльності; початкове ознайомлення з кінцевим результатом і способами його отримання; проведення само- і взаємоконтролю; корекція роботи на основі даних самооцінки, уточнення плану виконання роботи. Оцінка виконуваної роботи складається з визначення помилок, їх аналізу та виявлення причин.

Методи активізації самостійної діяльності студентів - одна з основних дидактичних умов самостійної роботи. Доцільно застосовувати такі методи і прийоми активізації аудиторної самостійної діяльності студентів: завдання та вправи; тренінги; розвиваючі нестандартні запитання; рольові ігри; тести на поглиблене розуміння матеріалу; написання рефератів; програмоване навчання; тестування. Активізує навчальну, пізнавальну самостійну роботу студентів уміння користуватися порівнянням та аналогією як засобами встановлення нових ознак і якостей; класифікувати й групувати вивчений матеріал; доводити правильність певного судження та власної думки; користуватися прийомами осмисленого запам'ятовування; самостійно робити висновки; ставити запитання; виконувати творчі завдання [5, с.150; 8, с.110].

Використання персональних комп'ютерів дає змогу розвивати пізнавальну активність, підвищувати ефективність самостійної роботи, інтерес до теми, що вивчається; удосконалювати форми і засоби організації самостійної роботи студентів [9, с.84-86]. Комп'ютер вирішує досить складні задачі самостійного освоєння знань за допомогою евристичних засобів. Змінюється статус студента, він усвідомлює себе особистістю, яка самостійно ухвалює певні рішення й відповідає за результат. Використання електронного підручника доцільне лише в комплекті з іншими системами, не заперечуючи, а взаємно доповнюючи друковані видання.

Для визначення загального рівня сформованості умінь самостійно працювати доцільно використовувати такі показники, якісні й кількісні оцінки:

1) наявності умінь самостійної роботи з навчальною літературою: уміння відшукати навчальну та наукову літературу за порадою викладача; самостійно добирати літературу з теми; опрацювати теоретичний матеріал (складати конспект); уміння самостійно розв'язати завдання.

2) наявності інтересу до дисципліни: бажання більше знати з дисципліни (студенти самостійно використовують додаткову літературу під час підготовки до занять, а для перевірки своїх знань – питання для самоконтролю); позитивне ставлення до навчального матеріалу (зацікавленість в одержанні додаткової інформації) та до навчально-пізнавальної діяльності; інтелектуальна активність; прагнення до самоосвіти (студенти проводять свої дослідження під керівництвом викладача або самостійно).

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Аналіз вивчення наукової літератури показав, що проблема самостійної роботи студентів була і залишається актуальною в розвитку вищої освіти. Розв'язання проблеми

якості професійної освіти залежить від багатьох чинників і потребує комплексного, системного підходу. Однією з провідних якісних характеристик професійної підготовки фахівців є результативність організації самостійної роботи студентів.

Особливістю організації самостійної роботи в управлінських закладах освіти є необхідність сформувати вміння майбутніх фахівців-менеджерів самостійно ухвалювати рішення, що детермінується специфікою їх роботи.

На основі узагальнення положень численних досліджень із проблем організації самостійної роботи студентів визначена структурна модель циклу самостійної роботи з дисципліни, яка складається з чотирьох етапів: I – визначення обсягу та характеру самостійної роботи, II – організація самостійної роботи, III – відстежування якості самостійної роботи, IV – підведення підсумків самостійної роботи та структурна модель самоконтролю.

Дидактичні умови активізації самостійної роботи студентів такі: самостійна робота має бути усвідомлена як вільна за вибором, внутрішньо вмотивована діяльність кожного; забезпечення належного особистісно-орієнтованого підходу; формування умінь і навичок самостійної роботи; створення можливостей для оцінювання рівня своїх знань, для коригування самостійної роботи, проведення самоконтролю з боку студента; організація праці з навчальною літературою, уміння виконувати різні види записів; повне забезпечення інформаційно-методичними матеріалами для самостійної роботи студентів; впровадження інноваційних педагогічних технологій, чітке планування індивідуальної самостійної роботи; застосування методів активізації самостійної діяльності студентів; застосування комп'ютерів для самостійного засвоєння знань.

Пропонована розвідка не вичерпує розв'язання всіх аспектів проблеми організації самостійної роботи студентів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим концептуальним аналізом специфіки самостійності студента, ролі педагогічного спілкування у формуванні умінь самостійної роботи студентів, пошуком адекватних методів діагностування та розвитку їх пізнавальних можливостей.

Список використаної літератури

1. Андріяшин В. І. Самостійна робота – вирішальний фактор успішного навчання студента / Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукр. з'їзду працівників освіти: матеріали Всеукр. науково-практ. конф. Ч. 1 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко, О.П. Симоненко. - Київ: НПУ, 2002. - С. 33-36.
2. Богиніч О. Л. Самостійна робота студентів в як професійно-формуєча складова процесу навчання у вищій школі / Наука і сучасність. Педагогіка. Філологія: збірник наукових праць. Т. 42 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; редкол. М. І. Шкіль [та ін.]. - Київ : Логос, 2004. - С. 12-21.
3. Ванжа Н. В. Удосконалення форм і методів управління самостійною діяльністю студентів / Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукр. з'їзду працівників освіти : матеріали Всеукр. науково-практ. конф. Ч. 1 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова ; Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко, О.П. Симоненко; Редкол.: М.І.Шкіль (відп.ред.) та ін. - Київ : НПУ, 2002. - С.139-141
4. Вернидуб Р. М. Розробка системи самостійної роботи студентів - перспективний напрям удосконалення організації навчального процесу / Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукр. з'їзду працівників освіти: матеріали Всеукр. науково-практ. конф. Ч. 1 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова ; Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко, О.П. Симоненко; Редкол.: М.І.Шкіль (відп.ред.) та ін. - Київ: НПУ, 2002. - С. 158-160
5. Гайдаржийська Л. До проблеми організації самостійної роботи студентів за кредитно-модульною системою у вищому навчальному закладі / Гайдаржийська Л. // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи: збірник. - 2007. - Вип. 8. - С. 148-151.
6. Головань І. М. Самостійна робота студентів як форма навчальної діяльності у вузі / Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти: матеріали Міжнар. наук.-метод. конференції, 1-2 квітня: До 170-річного ювілею / М-во освіти і науки України, Ін-

т педагогіки і психології НПУ ім. М.П. Драгоманова, Акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти АПН України ; редкол. В. П. Андрущенко [и др.]. - Київ :[б. и.], 2004. - С .103-105.

7. Ізвекова Г. Педагогічні основи розвитку пізнавальної активності та самостійності студентів у навчальній діяльності / Г. Ізвекова // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 17, Теорія і практика навчання та виховання: збірник наук. праць. – 2005. - Вип. 2. - С .106-111.

8. Карапузова І. В. Педагогічна підтримка студентів у процесі їх самостійної роботи / І. В. Карапузова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17, Теорія і практика навчання та виховання: збірник наук. праць. - 2005. - Вип. 2. - С. 111-116.

9. Содуха І. В. Форми організації поточного контролю самостійної роботи студентів за допомогою персональних комп'ютерів / І. В. Содуха // Розвиток проблем психолого-педагогічної науки в науково-технічній творчості молоді: зб. наук. праць студ., асп., докторантів. - 1993. – Вип. 1. С. - 84-86.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2012.

О. О. Усова. Дидактические условия организации самостоятельной работы студентов-менеджеров.

В статье исследуются дидактические условия организации самостоятельной учебной работы студентов в высших учебных заведениях: дифференцированное использование видов заданий с учетом уровня подготовленности студентов; развитие мотивации учебной деятельности студентов; обеспечение развития инициативности, самостоятельности и творчества студентов; представлена структурная модель цикла самостоятельной работы для системного формирования умения самостоятельно работать.

Ключевые слова: *самостоятельная работа студентов, методика, организация, активизация самостоятельной деятельности, дидактические условия.*

O. Usova. Didactic Conditions for Organizing Independent Work of Student-Managers.

The article studies pedagogical conditions of autonomous learning of students in higher education: the differential use of types of jobs taking into account the level of preparedness of students; development of motivation of learning activities of students; development of initiative, independence and creativity of students; structural model of skill formation system of independent work is provided.

Keywords: *independent work of students, technique, organization, self-employment, educational conditions.*